

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-101

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - I

EDUCATION FOR NEW TIMES

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the two sections should be written in separate answer-books.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *Essay type questions carry **twelve marks** and answers of the same are expected to be written in 300 to 350 words.*
- (5) *Short answers type questions carry **four marks** and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- (6) *Students should follow word-limit while writing answers.*
- (7) *No supplement will be provided to the students.*

SECTION - I

Q.1) What is Education ? Explain with suitable example the functions of Education regarding Social Development. Write any two situations of Informal Education for Students Development. **[12]**

OR

[4357]-101

1

P.T.O.

Q.1) Explain the Educational Thoughts of M. Gandhi with reference to following points :

- (1) Goals of Education
- (2) Curriculum
- (3) Teaching Methodology
- (4) Role of a Teacher

Evaluate these thoughts in the present context. [12]

Q.2) (A) Write the Goals of Education as stated in the Indian Constitution. Write with suitable example what efforts you will take to achieve these Goals ? [06]

(B) What were the Goals of Education in Vedic Period ? As a teacher, how will you enculcate these Goals in your students with today's Social Context. [06]

OR

Q.2) (A) Write Teachers Role in Global Education of 21st Century. (minimum 6 points) [06]

(B) What is Non-formal Education ? Explain the characteristics of Non-formal Education. [06]

Q.3) Write short notes on **any four** of the following : [16]

- (a) Contribution of Mahatma Jyotiba Phule to Women Education
- (b) Negative Education of Rousseau
- (c) Education for Democratic Citizenship
- (d) Need of Education for Peace
- (e) Importance of Cultural Education and Professional Education in today's education
- (f) Education for Character Formation

SECTION - II

Q.4) What are the characteristic of Modern Indian Society ? State the role of teacher in the Global Age. [12]

OR

Q.4) Write the role of School in Modern Indian Society. Explain the importance of School Interactions. How can a school work as a Community Development Centre ? [12]

Q.5) What is Family ? What are the responsibilities of Family ? Explain the duties of Parents in Development of Children. [12]

OR

Q.5) Write with example the educational importance and functions of Mass Communication Media with reference to the following Mass Media : [12]

- (1) Newspaper
- (2) Television
- (3) Internet

Q.6) Write short notes on **any four** of the following : [16]

- (a) Education as an Instrument of Social Change
- (b) Educational Responsibilities of the State
- (c) Role of Non-government Organisation in Education
- (d) Importance of Minority Education
- (e) Need of Women Education
- (f) Different Ways of Access to Education

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-101

मराठी रूपांतर

नवीन काळासाठी शिक्षण

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) निबंधवजा प्रश्न बारा गुणांचा असून उत्तर ३०० ते ३५० शब्दांत अपेक्षित आहे.
- (5) लघुत्तरी चार गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर १३० ते १५० शब्दांत अपेक्षित आहे.
- (6) उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळाव्यात.
- (7) कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) शिक्षण म्हणजे काय ? शिक्षणाची समाजविकासाची कार्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.
विद्यार्थी विकासासाठी सहज शिक्षणाचे कोणतेही दोन प्रसंग लिहा. [12]

किंवा

प्र.1) म. गांधी यांचे शिक्षणविषयक विचार खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा :

- (१) शिक्षणविषयक ध्येये
- (२) अभ्यासक्रम
- (३) अध्यापन पद्धती
- (४) शिक्षकाची भूमिका

या विचारांचे आजच्या परिस्थितीत मूल्यमापन करा.

[12]

[4357]-101

5

P.T.O.

- प्र.2) (अ) भारतीय राज्यघटनेत नमूद केलेली शिक्षणाची ध्येये लिहा. ही ध्येये प्राप्त करण्यासाठी कोणते प्रयत्न कराल ते उदाहरणासह लिहा. [06]
- (ब) वेदकालीन शिक्षणाची ध्येये कोणती ? आजच्या सामाजिक परिस्थितीत या ध्येयांची तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये रूजवणूक शिक्षक म्हणून कशी कराल ते लिहा. [06]

किंवा

- प्र.2) (अ) २१व्या शतकातील शिक्षणाच्या जागतिकीकरणात शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका लिहा. (सहा मुद्दे किमान) [06]
- (ब) अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? अनौपचारिक शिक्षणाची वैशिष्ट्ये लिहा. [06]
- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा : [16]
- (अ) महात्मा जोतिबा फुले यांचे स्त्री-शिक्षणातील योगदान
- (ब) रूसोचे अभावात्मक शिक्षण
- (क) लोकशाही नागरिकत्वासाठी शिक्षण
- (ड) शांततेच्या शिक्षणाची गरज
- (इ) आजच्या शिक्षणातील सांस्कृतिक शिक्षण व व्यावसायिक शिक्षणाचे महत्त्व
- (फ) चारित्र्य निर्मितीसाठी शिक्षण

विभाग - २

- प्र.4) आधुनिक भारतीय समाजाची वैशिष्ट्ये कोणती ? जागतिकीकरणाच्या काळातील शिक्षकाची भूमिका लिहा. [12]

किंवा

- प्र.4) आधुनिक काळातील शाळेची भूमिका लिहा. शाळेतील आंतरक्रियांचे महत्त्व स्पष्ट करा. शाळा समुदाय विकासाचे केंद्र म्हणून कशाप्रकारे कार्य करू शकेल ? [12]
- प्र.5) कुटुंब म्हणजे काय ? आधुनिक कुटुंबाच्या जबाबदाऱ्या कोणत्या ? मुलांच्या विकासातील पालकांची कर्तव्ये स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) समूह संपर्क साधनांचे शैक्षणिक महत्त्व व कार्ये उदाहरणासहित पुढील समूह संपर्क माध्यमांच्या संदर्भाने स्पष्ट करा : [12]

- (१) वर्तमान पत्र
- (२) दूरदर्शन
- (३) इंटरनेट

प्र.6) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात टिपा लिहा : [16]

- (अ) शिक्षण - समाज परिवर्तनाचे साधन
 - (ब) राज्याच्या शिक्षणविषयक जबाबदाऱ्या
 - (क) अशासकीय संघटनांची शिक्षणातील भूमिका
 - (ड) अल्पसंख्याकांच्या शिक्षणाचे महत्त्व
 - (इ) स्त्री-शिक्षणाची आवश्यकता
 - (फ) शैक्षणिक उपलब्धतेसाठी भिन्न मार्ग
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-102

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - II

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in **separate answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *The word limit for answers to the **12 marks** questions is 300-350.*
- (5) *The word limit for answers to the **4 marks** questions is 130-150.*
- (6) *No supplement shall be provided to the students.*

SECTION - I

Q.1) What are the Physical and Emotional Characteristics of Students during the period of Adolescence ? How can a teacher help Adolescent during this Stormy Period ? **[12]**

OR

Q.1) Explain Concept of Mental Health. How does teacher guide the students to keep them Mentally Healthy ? **[12]**

Q.2) Describe Method of Introspection. What are its merits and limitations ? How does this method help to improve teaching process ? **[12]**

OR

[4357]-102

1

P.T.O.

Q.2) Explain Concept of Integrated and Inclusive Education. As a teacher suggest modification each for Hearing Impaired and Visually Impaired Students to take education with normal children. [12]

Q.3) Answer the following : (**Any Four**) [16]

- (a) Write the difference between Growth and Development.
- (b) Explain Concept of Social Heredity.
- (c) What are the uses of Educational Psychology to the Teacher ?
- (d) Explain Causes of Stress.
- (e) What are the causes of Individual Differences ?
- (f) State four uses of Experimental Method.

SECTION - II

Q.4) Explain Concepts of 'Sensation' and 'Perception'. Explain external and internal factors affecting Perception with examples. [12]

OR

Q.4) What do you mean by Intelligence ? State various types of Intelligence and explain any one type of Intelligence, its nature and importance. [12]

Q.5) What is Memory ? Explain the steps in Process of Memorisation. Give any four ways that you can suggest to enhance memory of your students. [12]

OR

Q.5) Explain Concept of 'Transfer of Learning'. What are types of Transfer of Learning ? How will you use the same in Teaching Learning ? [12]

Q.6) Answer the following : **(Any Four)**

[16]

- (a) Explain the difference between Illusion and Hallucination.
 - (b) What are the characteristics of Effective Teacher ?
 - (c) Explain Concept of Co-operative Learning.
 - (d) What are various types of Imaginations ?
 - (e) Explain Concept of Constructivism.
 - (f) What are the essential factors for Favourable School Climate ?
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-102

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- (2) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरावी.
- (3) उजवीकडील आकडे गुण दर्शवितात.
- (4) १२ गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा ३००-३५० शब्द आहे.
- (5) ४ गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा १३०-१५० शब्द आहे.
- (6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) कुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांची शारीरिक व भावनिक वैशिष्ट्ये सांगा. या वादळी अशांततेच्या काळात कुमारांना शिक्षक कशा प्रकारे मदत करू शकतील ? [12]

किंवा

प्र.1) मानसिक आरोग्य ही संकल्पना स्पष्ट करा. मानसिक दृष्ट्या नीरोगी राहण्यासाठी शिक्षक विद्यार्थ्यांना कोणत्या प्रकारे मार्गदर्शन करतात ? [12]

प्र.2) अंतर्निरीक्षण पद्धती स्पष्ट करा. या पद्धतीचे फायदे व मर्यादा सांगा. अध्यापन प्रक्रिया सुधारण्यासाठी ही पद्धती कशी उपयुक्त ठरेल ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

[4357]-102

5

P.T.O.

प्र.2) एकात्म शिक्षण आणि समावेशक शिक्षण या संकल्पना स्पष्ट करा. कर्णबधिर आणि दृष्टिदोष असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना सामान्याबरोबर शिक्षण घेता यावे यासाठी शिक्षक म्हणून उपाय सूचवा. [12]

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [16]

(अ) वाढ आणि विकास यातील फरक स्पष्ट करा.

(ब) सामाजिक अनुवंश संकल्पना स्पष्ट करा.

(क) शिक्षकांना होणारे शैक्षणिक मानसशास्त्राचे उपयोग सांगा.

(ड) ताण निर्माण होण्याची कारणे स्पष्ट करा.

(इ) व्यक्तिभेदाची कारणे कोणती ?

(फ) प्रायोगिक पद्धतीचे चार उपयोग सांगा.

विभाग - २

प्र.4) 'संवेदना' व 'अवबोध' या संकल्पना स्पष्ट करा. अवबोधावर परिणाम करणारे अंतर्गत व बाह्य घटक सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) बुद्धिमत्ता म्हणजे काय ? बुद्धिमत्तेचे प्रकार सांगून पैकी कोणत्याही एका प्रकाराचे स्वरूप व महत्त्व सांगा. [12]

प्र.5) 'स्मरण' संकल्पना सांगून स्मरण प्रक्रियेचा पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांची स्मरण प्रक्रिया सुधारण्यासाठी चार उपाय सूचवा. [12]

किंवा

प्र.5) अध्ययन संक्रमण संकल्पना स्पष्ट करा. अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार सांगून अध्ययन संक्रमणाचा अध्ययन अध्यापनात उपयोग कसा कराल ते सांगा. [12]

प्र.6) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा :

[16]

- (अ) इंद्रियभ्रम आणि चित्तभ्रम यातील फरक सोदाहरण स्पष्ट करा.
 - (ब) प्रभावी अध्यापकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.
 - (क) सहकार्यात्मक अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा.
 - (ड) कल्पनांचे विविध प्रकार लिहा.
 - (इ) ज्ञानरचनावाद संकल्पना स्पष्ट करा.
 - (फ) पोषक शालेय वातावरणासाठी आवश्यक घटक सांगा.
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-103

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - III

SCHOOL MANAGEMENT - PRINCIPLES AND PRACTICES

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in **separate answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *Essay type questions carry **12 marks** and the answers of the same are expected in 300-350 words each.*
- (5) *Short answer type questions which carry **4 marks** are to be written in 130-150 words each.*
- (6) *Supplement should not be provided.*

SECTION - I

Q.1) Give Concept of Management. Explain with examples various functions of Management. **[12]**

OR

Q.1) Explain with examples functions and qualities of the following Human Factors regarding Educational Process : **[12]**

- (1) Teacher
- (2) Headmaster

[4357]-103

1

P.T.O.

Q.2) Explain with examples the need of Human and Physical Infrastructure Facilities in School Management. [12]

OR

Q.2) Explain Educational Administrative Frame-work of Maharashtra State. Explain the functions of Director of Education. [12]

Q.3) Answer the following : (**Any Four**) [16]

(a) Which are the Styles (Types) of Leadership ? Explain Autocratic Styles with their merits and demerits.

(b) Explain Infrastructural Facilities in High Excellence School.

(c) Explain the functions of National Council of Educational Research and Trainings.

(d) Explain Concept of Total Quality Management in Education.

(e) Explain steps involved in Institutional Planning. Write merits of Institutional Planning.

(f) Explain the principles of Fayol's Theory of Management.

SECTION - II

Q.4) Explain problems of Enrollment at Secondary Level in Rural and Urban Schools and suggest remedies for it. [12]

OR

Q.4) What are different sources of Finance for Secondary Education ? As a Head Master, how you will utilise different types of grants in proper ways ? Explain it with proper examples. [12]

Q.5) What are the factors to be used for Teacher's Self-appraisal ? As a Head Master, by which factors will you evaluate teacher ? [12]

OR

Q.5) What is the Concept of Action Research ? Explain the importance of Action Research with proper examples. Prepare an outline of an Action Research by considering a problem related to Management. [12]

Q.6) Answer the following in short : (**Any Four**)

[16]

- (a) Explain the Need of In-service Teacher Training Programme.
 - (b) Write the need of Disaster Management.
 - (c) Explain the importance of Vocationalisation of Education with suitable examples.
 - (d) Write the three causes of Wastage and Stagnation Problems at the stage of Secondary Education.
 - (e) What is the importance of Education Research ?
 - (f) “Time Table is a Mirror of School.” Explain.
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-103

मराठी रूपांतर

शालेय व्यवस्थापन - तत्त्वे आणि प्रात्यक्षिके

(नवीन 2008 पेटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) दोन स्वतंत्र विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) निबंधवजा प्रश्न १२ गुणांचा असून उत्तर ३०० ते ३५० शब्दांत अपेक्षित आहे.
- (5) लघुत्तरी ४ गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर १३० ते १५० शब्दांत अपेक्षित आहे.
- (6) कोणत्याही परिस्थितीमध्ये पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) व्यवस्थापनाची संकल्पना सांगून व्यवस्थापनाची विविध कार्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) शिक्षण प्रक्रियेच्या संदर्भातील खालील मानवी घटकांची कार्ये व गुणवैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा : [12]

(१) शिक्षक

(२) मुख्याध्यापक

[4357]-103

5

P.T.O.

प्र.2) शालेय व्यवस्थापन करताना मानवी व भौतिक सुविधांच्या गरजा सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) महाराष्ट्र राज्यातील शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा स्पष्ट करा. शिक्षणसंचालकांची कार्ये स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [16]

(अ) नेतृत्व शैलीचे प्रकार कोणते ? एकाधिकारशाही गुणदोषासह स्पष्ट करा.

(ब) अति उत्कृष्ट शाळेतील भौतिक सोई सुविधा स्पष्ट करा.

(क) राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची कार्ये स्पष्ट करा.

(ड) शिक्षणातील एकूण गुणवत्ता संकल्पना (TQM) स्पष्ट करा.

(इ) संस्था निहाय नियोजनात अंतर्भूत असलेल्या पायऱ्या स्पष्ट करून त्याचे फायदे लिहा.

(फ) व्यवस्थापनविषयक फेयॉलच्या उपपत्तीचे मूलतत्वे स्पष्ट करा.

विभाग - २

प्र.4) माध्यमिक स्तरावरील शहरी व ग्रामीण भागातील शाळामधील विविध पटनोंदणी विषयक समस्या विशद करा व त्यावर उपाययोजना सूचवा. [12]

किंवा

प्र.4) माध्यमिक शिक्षणासाठीचे अधिक स्रोत कोणते ? मुख्याध्यापक म्हणून विविध प्रकारच्या अनुदानाचा योग्य प्रकारे उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) शिक्षकांने स्वयं मूल्यमापन करताना कोणत्या घटकांचा विचार करणे आवश्यक ठरते ? तुम्ही मुख्याध्यापक म्हणून शिक्षकांचे मूल्यमापन करताना कोणकोणत्या घटकातून कराल ? [12]

किंवा

- प्र.5) कृती संशोधनाची संकल्पना सांगून कृती संशोधनाचे महत्त्व सोदाहरण विशद करा. तसेच व्यवस्थापनाशी संबंधित एक समस्या घेवून कृती संशोधनाचा आराखडा तयार करा. [12]
- प्र.6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [16]
- (अ) सेवा+अंतर्गत शिक्षक प्रशिक्षणाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- (ब) आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज कोणती ते लिहा.
- (क) शिक्षणाच्या व्यावसायिकीकरणाचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (ड) माध्यमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीच्या समस्येची प्रत्येकी तीन कारणे कोणती ?
- (इ) शैक्षणिक संशोधनांचे महत्त्व कोणते ?
- (फ) “वेळापत्रक हा शाळेचा आरसा असतो.” स्पष्ट करा.
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-104

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - IV

**INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY
AND INSTRUCTIONAL SYSTEM**

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- (1) *All questions are compulsory.*
- (2) *Answers to the **two sections** should be written in **separate answer-books**.*
- (3) *Figures to the right indicate full marks.*
- (4) *Essay type questions carry **twelve marks** and the answers of the same are expected to be written in 300 to 350 words.*
- (5) *Short answer type questions carry **four marks** and the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- (6) *In any condition supplement will not be provided.*

SECTION - I

Q.1) How is paradigm shift taking place in education due to use of ICT ?

Explain with reference to the following fields with suitable examples : [12]

- (a) Role of Teacher
- (b) Methods of Teaching
- (c) Evaluation Procedure

OR

[4357]-104

1

P.T.O.

Q.1) What is a Computer Virus ? What are the different types of Computer Viruses ? Explain how will you manage Computer Virus with example. [12]

Q.2) Discuss the concept, need and importance of Internet. Explain the importance of the following communication facilities for a teacher : [12]

- (a) On-line Conferencing
- (b) E-library
- (c) Blogs

OR

Q.2) Explain Concept of Project Based Learning and Collaborative Learning. Discuss how you will use them in the Teaching Learning Process with suitable examples ? [12]

Q.3) Answer **any four** of the following : [16]

- (a) Scope of ICT in Administration
- (b) Challenges faced by you in integrating ICT in School Education
- (c) Uses of Presentation Software
- (d) How will you ensure student safety on the Net ?
- (e) Salient features of Computer Assisted Learning
- (f) E-learning - Concept and Nature

SECTION - II

Q.4) What is System Approach ? What are the characteristic of System Approach ? How will you use System Approach in Education ? Explain with examples. [12]

OR

Q.4) What in Instructional System ? What are the components of Instructional System ? Explain the need of Instructional System for a Teacher. [12]

Q.5) Explain steps of Instructional Design for On-line Learning with suitable examples. [12]

OR

Q.5) What are the Models of Evaluation of Instructional System ? Explain which model will you use for Evaluation of Instructional System with suitable examples. [12]

Q.6) Answer **any four** of the following : [16]

- (a) Explain the characteristics of Programmed Instruction.
 - (b) Describe the Process of Master Validation of Instructional Program.
 - (c) How will you use Computer Assisted Program for Instruction ?
 - (d) Explain the use of Synectic Model.
 - (e) Differentiate between Education, Instruction and Training with examples.
 - (f) State the Principles of Selecting Technology for Instruction.
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Printed Pages : 3

[4357]-104

मराठी रूपांतर

पेपर - ४

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान आणि अनुदेशन प्रणाली

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना :

- (1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- (3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (4) निबंधवजा प्रश्न १२ गुणांचा असून प्रत्येकी ३०० ते ३५० शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
- (5) लघुत्तरी प्रश्न ४ गुणांचा असून प्रत्येकी १३० ते १५० शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
- (6) कोणत्याही परिस्थितीमध्ये पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - १

प्र.1) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या उपयोगामुळे शिक्षणक्षेत्रात कोणता बदल घडून येत आहे ? खालील क्षेत्रांच्या संदर्भात होणारे बदल सोदाहरण स्पष्ट करा : [12]

- (अ) शिक्षकाची भूमिका
- (ब) अध्यापन पद्धती
- (क) मूल्यमापन प्रक्रिया

किंवा

प्र.1) संगणक व्हायरस म्हणजे काय ? संगणक व्हायरसचे प्रकार कोणते ? संगणक व्हायरसचे व्यवस्थापन कसे कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

[4357]-104

5

P.T.O.

प्र.2) इंटरनेटची संकल्पना, गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. शिक्षकांसाठी खालील संप्रेषण सुविधांचे महत्त्व सुस्पष्ट करा : [12]

(अ) ऑन-लाइन कॉन्फरन्स

(ब) इ-लायब्ररी

(क) ब्लॉगज

किंवा

प्र.2) 'प्रकल्प आधारित अध्ययन' आणि 'सहयोगी अध्ययन' या संकल्पना स्पष्ट करा. या संकल्पनांचा उपयोग अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेमध्ये कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) थोडक्यात उत्तरे लिहा : (फक्त चार) [16]

(अ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची प्रशासनातील व्याप्ती लिहा.

(ब) शालेय स्तरावर माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे एकात्मिकरण करण्यातील तुम्हास भेडसावणारी आव्हाने कोणती ?

(क) प्रेझेंटेशन सॉफ्टवेअर्सचे उपयोग लिहा.

(ड) विद्यार्थ्यांना इंटरनेटवरील धोक्यांपासून सुरक्षित ठेवण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणती खबरदारी घ्याल ?

(इ) संगणक सहाय्यित अध्ययनाची प्रमुख गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

(फ) इ-लर्निंगची संकल्पना व स्वरूप स्पष्ट करा.

विभाग - २

प्र.4) प्रणाली दृष्टीकोन म्हणजे काय ? प्रणाली दृष्टीकोनाची वैशिष्ट्ये सांगा. शिक्षणात प्रणाली दृष्टीकोनाचा उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.4) अनुदेशन प्रणाली म्हणजे काय ? अनुदेशन प्रणालीचे घटक कोणते ? शिक्षकाकरिता अनुदेशन प्रणालीची गरज स्पष्ट करा. [12]

प्र.5) ऑन-लाइन अध्ययनासाठी अनुदेशन अभिकल्प तयार करण्यासाठीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.5) अनुदेशन प्रणालीची मूल्यमापनाची प्रतिमाने कोणती ? अनुदेशन प्रणालीच्या मूल्यमापनाकरिता तुम्ही कोणते प्रतिमान वापराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.6) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

- (अ) क्रमन्वित अनुदेशनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (ब) अनुदेशन कार्यक्रमाच्या प्रभुत्व सप्रमाणतेची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- (क) अनुदेशनासाठी संगणक सहाय्यित कार्यक्रमाचा उपयोग कसा कराल ?
- (ड) संयुक्त-असंयुक्त प्रतिमानाचा उपयोग स्पष्ट करा.
- (इ) शिक्षण, अनुदेशन आणि प्रशिक्षण यातील फरक उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- (फ) अनुदेशनासाठी तंत्रज्ञान निवडीची तत्वे सांगा.

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 15

[4357]-105

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - V

EDUCATIONAL EVALUATION AND ELECTIVES

**(Section - I i.e. Educational Evaluation is compulsory for
all and Section - II will be any one elective)**

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions : (1) *All questions are compulsory.*

(2) *Answers of the two sections (subjects) should be written in separate answer-books.*

(3) *For all students, Section - I is compulsory i.e. Educational Evaluation. From electives, student can select any one elective and write answers in a separate answer-book.*

(4) *Figures to the right hand of the questions indicate marks.*

(5) *Students should follow the given words limit : Long answer 300 to 350 words, Short answer 130 to 150 words.*

(6) *In any situation, students will not get supplement.*

(7) *Use of single memory calculator is allowed.*

सूचना :

(1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*

(2) *दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*

(3) *विभाग - १ म्हणजे शैक्षणिक मूल्यमापन सर्वांना अनिवार्य आहे.
विभाग - २ मधील निवडलेल्या वैकल्पिक विषयाची उत्तरे स्वतंत्र
उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*

(4) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*

(5) *उत्तरासाठीच्या खालील शब्दमर्यादा पाळाव्यात :*

दीर्घोत्तरी ३०० ते ३५० शब्द, लघुत्तरी १३० ते १५० शब्द.

(6) *आपणास दिलेल्या उत्तरपत्रिकांशिवाय इतर पुरवणी मिळणार नाही.*

(7) *आकडेमोडीसाठी एकच स्मृती असलेले गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी
आहे.*

[4357]-105
PAPER - V
EDUCATIONAL EVALUATION AND ELECTIVES

[Max. Marks : 40]

SECTION - I

Q.1) Explain Concept of 'Educational Evaluation'. Name three components of Process of Evaluation. Explain with examples the Inter-relationship between these components. **[12]**

OR

Q.1) Name the Techniques of Evaluation. Explain characteristics and uses of any two tools of Qualitative Evaluations. Name the criteria you well consider while selecting these tools. **[12]**

Q.2) (A) Calculate Mean, using assume Mean Method for the following frequency distribution and interpret it : **[08]**

Class Intervals	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74
Frequency	5	6	3	5	8	7	5	3	4	4

(B) Explain Concepts of Percentile and Percentile Rank. **[04]**

OR

Q.2) (A) Find out 'Quartile Deviation' for the following frequency distribution and interpret it : **[08]**

Class Intervals	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99
Frequency	2	4	4	22	28	18	10	6	2

(B) Define 'Coefficient of Correlation'. Give four uses of Coefficient of Correlation. **[04]**

Q.3) Answer any four of the following in brief : [16]

- Explain the objectives of Affective Domain.
- Explain the term 'Choice Based Credit System (CBCS)' and write any four merits of CBCS.
- Write importance of 'Blue Print' in preparation of the test.
- Explain Concepts of Formative Evaluation and Summative Evaluation.
- What are Standard Scores ? Explain their uses with one example.
- Draw figures of Positive Skewness and Negative Skewness. What are the causes of Negative Skewness ?

मराठी रूपांतर

शैक्षणिक मूल्यमापन व वैकल्पिक विभाग - १

प्र.1) शैक्षणिक मूल्यमापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. मूल्यमापनाचे तीन घटक लिहा. त्या घटकांमधील परस्पर संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) मूल्यमापनाची विविध तंत्रे सांगा. गुणात्मक मूल्यमापनासाठी उपयोगात येणाऱ्या कोणत्याही दोन साधनांची वैशिष्ट्ये व उपयोग स्पष्ट करा. या साधनांची निवड करताना तुम्ही कोणते निकष पाळाल ? [12]

प्र.2) (अ) खाली दिलेल्या वारंवारिता सारणीवरून गृहित मध्यमान पद्धतीने मध्यमान काढा व अर्थनिर्वचन करा : [08]

वर्गांतरे (C.I)	२५-२९	३०-३४	३५-३९	४०-४४	४५-४९	५०-५४	५५-५९	६०-६४	६५-६९	७०-७४
वारंवारिता (f)	५	६	३	५	८	७	५	३	४	४

(ब) शततमक आणि शततमक क्रम ह्या संकल्पना स्पष्ट करा. [04]

किंवा

प्र.2) (अ) खाली दिलेल्या वारंवारिता सारणीवरून चतुर्थक विचलन काढा व अर्थनिर्वचन करा :

[08]

वर्गांतरे (C.I.)	१०-१९	२०-२९	३०-३९	४०-४९	५०-५९	६०-६९	७०-७९	८०-८९	९०-९९
वारंवारिता (f)	२	४	४	२२	२८	१८	१०	६	२

(ब) सहसंबंध गुणांकाची व्याख्या सांगून त्याचे कोणतेही चार उपयोग सांगा. [04]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा :

[16]

- (अ) भावात्मक क्षेत्रातील उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (ब) निवड श्रेयांक पद्धती (CBCS) ही संकल्पना स्पष्ट करून तीचे चार फायदे लिहा.
- (क) चाचणी तयार करण्यासाठी संविधान तक्त्याचे महत्त्व लिहा.
- (ड) संकलित मूल्यमापन आणि आकारिक मूल्यमापनाच्या संकल्पना स्पष्ट करा.
- (इ) प्रमाणित गुणांक म्हणजे काय ? प्रमाणित गुणांचे उपयोग उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- (फ) प्रसामान्येतर विभाजनातील धन विषमता व ऋण विषमता दाखविणाऱ्या आकृत्या काढा. ऋण विषमतेची कारणे सांगा.

[4357]-105

PAPER - V

ENVIRONMENTAL EDUCATION AND DISASTER MANAGEMENT

(ELECTIVE - I)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q.1) What is a Air Pollution ? State the factors responsible for Air Pollution ? Which programes implimentaled to control Air Pollution ? Explain. [12]

OR

Q.1) What is the Environmental Education ? Explain the needs and importance of Environmental Education. How Environmended Education teach the students the importance of Environmental Education ? Explain. [12]

Q.2) What is the Disaster Management ? Explain the role of teacher to handle if with example. [12]

OR

Q.2) What is the role of teacher with respect to Environmental Education ? How can be teach the students importance of Education ? Explain. [12]

Q.3) Answer **any four** of the following : [16]

- (a) How can teacher play his role for controlling, weather Bourn Disaster Management ?
- (b) Human Made Disaster give its reasons and how teacher can play his role to control it ?
- (c) Explain the role of Disaster Management Programe played by Center and State Government School Level.
- (d) As Environmental Teacher at School Level which programs you can implement ?
- (e) In Science Laboratory during experiment if gas likage is there how can you control and handle the situation ?
- (f) Explain Disaster Management Cycle.

मराठी रूपांतर

पेपर - ५

पर्यावरण शिक्षण आणि आपत्ती व्यवस्थापन

(वैकल्पिक - १)

विभाग - २

- प्र.1) वायू प्रदुषण म्हणजे काय ? वायू प्रदुषणाची कारणे कोणती ? वायू प्रदुषण कमी करण्यासाठी शालेय स्तरावर कोणते उपक्रम राबवाल ? [12]
- किंवा
- प्र.1) पर्यावरण शिक्षण म्हणजे काय ? पर्यावरण शिक्षणाची गरज व महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. दैनंदिन जीवनातील विविध उदाहरणांतून पर्यावरण शिक्षण कसे देता येईल ? [12]
- प्र.2) आपत्ती व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करून आपत्तीचा समर्थपणे सामना करण्यासाठी शिक्षकाची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा. [12]
- किंवा
- प्र.2) पर्यावरण शिक्षणातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करून पर्यावरणविषयक मूल्य विद्यार्थ्यांमध्ये रुजविण्यासाठी शिक्षक कसा मार्गदर्शक ठरू शकतो ? [12]
- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]
- (अ) जल प्रदुषणामुळे होणाऱ्या आजारांवर नियंत्रण करण्यासाठी शिक्षक म्हणून व्यवस्थापन कसे कराल ?
- (ब) मानवनिर्मित आपत्तीची कारणे व ती कमी करण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणती भूमिका बजावाल ?
- (क) आपत्ती व्यवस्थापनाबाबत शालेय स्तरावर केंद्र व राज्य सरकारने कोणकोणते प्रयत्न केले आहेत ? माहिती द्या.
- (ड) शालेय स्तरावर पर्यावरण शिक्षक म्हणून कोणते उपक्रम राबवाल ?
- (इ) प्रयोगशाळेत प्रयोग करताना गॅस लिकेज झाले असता त्या पासून तुम्ही तत्काळ बचाव कसा कराल ?
- (फ) आपत्ती व्यवस्थापनाचे चक्र स्पष्ट करा.

[4357]-105

PAPER - V

INTRODUCTION TO EDUCATIONAL RESEARCH

(ELECTIVE - II)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q.1) Explain types of Probability Sampling with the help of examples. [12]

OR

Q.1) Explain steps involved in Experimental Method of Research with example. [12]

Q.2) Explain Concept of Research with the help of following points :

(1) Scientific Method of Thinking

(2) Definition of Research

(3) Characteristics of Research [12]

OR

Q.2) (A) How Action Research is differ than Fundamental Research ? [06]

(B) Write different forms of Hypothesis. [06]

Q.3) Write short notes on **any four** from the following : [16]

(a) Sources of Selection of Problem

(b) Guidelines for Question Construction in Questionnaire

(c) Bibliography

(d) Sources of Data Collection in Historical Method of Research

(e) Any two areas of Educational Research needed in India

(f) Precautions taken to Conduct Good Interview

मराठी रूपांतर
पेपर - ५
शैक्षणिक संशोधनाची ओळख
(वैकल्पिक - २)
विभाग - २

प्र.1) संभाव्यता नमूना निवडीचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) संशोधनाच्या प्रायोगिक पद्धतीमध्ये अंतर्भूत असलेल्या पायच्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) खालील मुद्यांच्या आधारे संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा : [12]

- (१) विचार करण्याची शास्त्रीय पद्धत
- (२) संशोधनाची व्याख्या
- (३) संशोधनाची वैशिष्ट्ये

किंवा

प्र.2) (अ) मूलभूत संशोधनापेक्षा कृती संशोधन हे वेगळे कसे आहे ? [06]

(ब) परिकल्पनेची विविध रूपे लिहा. [06]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर टिपा लिहा : [16]

- (अ) समस्या निवडीचे स्रोत
- (ब) प्रश्नावलीतील प्रश्न तयार करण्याकरिता मार्गदर्शके
- (क) संदर्भ सूची
- (ड) संशोधनाच्या ऐतिहासिक पद्धतीमधील माहिती संकलनाचे विविध स्रोत
- (इ) भारतात गरज असलेली शैक्षणिक संशोधनाची कोणतीही दोन क्षेत्रे
- (फ) चांगली मुलाखत घेण्यासाठी घ्यावयाची काळजी

[4357]-105
PAPER - V
INTRODUCTION TO GUIDANCE AND
COUNSELLING IN SCHOOL
(ELECTIVE - III)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q.1) What is Guidance ? Write the principles of Guidance. Explain the role of School in Guidance, give an example. **[12]**

OR

Q.1) What is Personal Guidance ? What are the tools of Guidance ? How will you use the tools Cumulative Record and Rating Scale in Guidance ? Explain with suitable example. **[12]**

Q.2) What is Counselling ? Explain the Process of Counselling. Explain any four qualities of Good School Counsellor with suitable example. **[12]**

OR

Q.2) Explain the techniques of Counselling, Lectures, Discussion and Dramatization with the help of following points : **[12]**

- (1) Concept
- (2) Merits and Limitations
- (3) Utility in Counselling

Q.3) Answer **any four** of the following : **[16]**

- (a) Need of Guidance in present school set up
- (b) Explain any two points of Seven Step Plan of Guidance.
- (c) Explain Concept of Eclectic Counselling Method.
- (d) Counselling for the children with special need (Give any two examples)
- (e) Importance of an Interview Technique in Guidance
- (f) Explain Concept of Vocational Guidance with suitable example.

मराठी रूपांतर

पेपर - ५

शालेय व्यवस्थेतील समुपदेशनाची ओळख

(वैकल्पिक - ३)

विभाग - २

प्र.1) मार्गदर्शन म्हणजे काय ? मार्गदर्शनाची तत्त्वे लिहा. शाळेची मार्गदर्शन प्रक्रियेतील भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) वैयक्तिक मार्गदर्शन म्हणजे काय ? मार्गदर्शनाची साधने कोणती ? मार्गदर्शन प्रक्रियेत संकलित नोंदपत्रक व पदनिश्चयन श्रेणी या साधनांचा उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) समुपदेशन म्हणजे काय ? समुपदेशनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा. उत्कृष्ट शालेय समुपदेशकांची कोणतीही चार गुणवैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) समुपदेशनाची व्याख्यान, चर्चा व नाट्यीकरण ही तंत्रे खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा : [12]

(१) संकल्पना

(२) गुण व मर्यादा

(३) समुपदेशनातील उपयुक्तता

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

(अ) सद्यस्थितीत शालेय स्तरावर समुपदेशनाची गरज

(ब) मार्गदर्शन सप्त सूत्रीतील कोणतेही दोन मुद्दे स्पष्ट करा.

(क) सर्वसंग्रहात्मक समुपदेशनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

(ड) विशेष गरजा असलेला मुलांसाठी समुपदेशन (कोणतीही दोन उदाहरणे द्या)

(इ) मुलांमध्ये तंत्राचे मार्गदर्शनातील महत्त्व

(फ) व्यावसायिक मार्गदर्शन संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

[4357]-105

PAPER - V

HEALTH, PHYSICAL EDUCATION AND YOGA

(ELECTIVE - IV)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q.1) Explain Concept of 'Health' and describe the Dimensions of Health. **[12]**

OR

Q.1) What is Physical Education ? Explain in detail the aims and objectives of Physical Education. **[12]**

Q.2) Write in detail about 'Asana and Pranayama'. **[12]**

OR

Q.2) Explain the importance of Physical Fitness Education at School Level and write factors affecting Physical Fitness. **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Obesity
- (b) Factors of HRPF
- (c) Wellness
- (d) 1 Minute Bent Knee Sit-up Test
- (e) Health Education
- (f) Raj Yoga

मराठी रूपांतर

पेपर - ५

आरोग्य, शारीरिक शिक्षण आणि योग

(वैकल्पिक - ४)

विभाग - २

प्र.1) आरोग्याची संकल्पना स्पष्ट करून आरोग्याच्या परिमाणांची चर्चा करा/
वर्णन करा. [12]

किंवा

प्र.1) शारीरिक शिक्षण म्हणजे काय ? शारीरिक शिक्षणाची ध्येय व उद्दिष्टे सविस्तर
स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) आसन आणि प्राणायाम याबद्दल सविस्तर लिहा. [12]

किंवा

प्र.2) शारीरिक सुदृढता शिक्षणाचे शालेय स्तरावरील महत्त्व स्पष्ट करून शारीरिक सुदृढतेवर
परिणाम करणारे घटक लिहा. [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार) [16]

(अ) स्थूलता

(ब) आरोग्याधिष्ठित शारीरिक सुदृढता घटक

(क) निरामयता

(ड) १ मि. बॅट नि सिट-अप्स कसोटी

(इ) आरोग्य शिक्षण

(फ) राजयोग

[4357]-105

PAPER - V

POPULATION EDUCATION AND ADULT EDUCATION

(ELECTIVE - V)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q.1) What is Population Education ? State the needs of Population Education. How will you impart Population Education through teaching of the school subjects that you teach ? Explain with examples. **[12]**

OR

Q.1) Explain Concept of Adult Education. What are your ideas to impart the Adult Education in your Society ? **[12]**

Q.2) Explain the Social, Education and Environmental Problems of Population Explosion. **[12]**

OR

Q.2) Explain the role of Mass Media in Adult Education. How will you make effective use of Television and Newspaper in Adult Education Programme ? **[12]**

Q.3) Write short notes : **(Any Four)** **[16]**

(a) Characteristics of Indian Population

(b) National Adult Education Policy (1978)

- (c) Continuing Education Programme
- (d) Adult Education after Independence
- (e) Literate Society and Development
- (f) Urbanization and Population Education

मराठी रूपांतर

पेपर - ५

लोकसंख्या शिक्षण आणि प्रौढ शिक्षण

(वैकल्पिक - ५)

विभाग - २

प्र.1) लोकसंख्या शिक्षण म्हणजे काय ? लोकसंख्या शिक्षणाची गरज सांगा. तुम्ही अध्यापन करत असलेल्या शालेय विषयांतून लोकसंख्या शिक्षण कसे देता येईल ते उदाहरणाच्या साहाय्याने स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) प्रौढ शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करून तुमच्या समाजाला प्रौढ शिक्षण देण्यासाठी तुमच्या कल्पना कोणत्या आहेत ? [12]

प्र.2) लोकसंख्या विस्फोटाचे सामाजिक, शैक्षणिक आणि पर्यावरणीय परिणाम स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) प्रौढ शिक्षणात प्रसार माध्यमांची भूमिका स्पष्ट करा. वर्तमानपत्रे आणि दूरचित्रवाणी यांचा प्रभावी वापर प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमात कसा कराल ? [12]

प्र.3) टिपा लिहा : (कोणत्याही चार)

[16]

- (अ) भारताच्या लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये
 - (ब) १९७८चे प्रौढ शिक्षण धोरण
 - (क) निरंतर शिक्षण कार्यक्रम
 - (ड) स्वातंत्र्योत्तर काळातील प्रौढ शिक्षण
 - (इ) साक्षर समाज आणि विकास
 - (फ) नागरीकरण आणि लोकसंख्या शिक्षण
-

Seat No.	
-------------	--

Total No. of Questions : 3+3]

[Total No. of Printed Pages : 20

[4357]-106

B. Ed. (General) Examination - 2013

PAPER - VI

SUBJECT EDUCATION

(Marathi, English, Hindi, Sanskrit, Urdu, Mathematics, Science,
History, Geography, Economics, Commerce)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions : (1) All questions are compulsory.

(2) Answers of the two subjects should be written in separate answer-books.

(3) Figures to the right of the questions indicate marks.

(4) Write answers of Q. Nos. 1 and 2 in about 350 words each.

(5) Write answer of Q. No. 3 in about 150 words.

(6) Students should strictly follow word limit while writing answers.

(7) No supplements will be provided to the students.

सूचना : (1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.

(3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(4) प्रश्न-क्रमांक १ व २ची उत्तरे प्रत्येकी ३५० शब्दांपर्यंत लिहावीत.

(5) प्रश्न-क्रमांक ३चे उत्तर १५० शब्दांपर्यंत लिहावे.

(6) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्द-मर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

(7) कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.

मराठी शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

- प्र.1) मातृभाषा मराठी विषयाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगून तुम्ही अभ्यासलेल्या कोणत्याही एका (इ. ६वी ते १०वी) मराठी विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा. [12]

किंवा

- प्र.1) मराठी गद्य अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा. माध्यमिक स्तरावर गद्याचे अध्यापन अधिक परिणामकारक होण्यासाठी भाषा शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ? [12]
- प्र.2) मातृभाषा मराठीचे महत्त्व स्पष्ट करून मातृभाषेच्या सद्यस्थितीचा विचार करता तिचे स्थान उंचावण्यासाठी भाषा शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ? [12]

किंवा

- प्र.2) शैक्षणिक साधनांची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. मातृभाषा मराठीच्या अध्यापनात विविध शैक्षणिक साधनाचा प्रभावीपणे वापर कसा करता येईल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]
- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]
- (अ) मराठीच्या अध्यापनात सहशालेय उपक्रमांचे महत्त्व लिहा.
- (ब) नैदानिक व प्राविण्य कसोट्या यातील फरक लिहा.
- (क) राष्ट्रभक्ती हे मूल्य पाठ्यपुस्तकाच्या आधारे तुम्ही कसे जोपासाल हे उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.
- (ड) मातृभाषा अध्यापनात नाट्यीकरण पद्धतीचा उपयोग तुम्ही कसा कराल ?
- (इ) मराठीच्या अध्यापनात शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा वापर
- (फ) विद्यार्थ्यांचे शुद्धलेखन सुधारण्यासाठी तुम्ही कोणते उपक्रम हाती घ्याल ?

ENGLISH EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q.1) What is Remedial Teaching ? What is Diagnostic Test ? As a English Teacher how will you plan Remedial Teaching ? Explain with an example. [12]

OR

Q.1) As a teacher you want to evaluate a text book. Which points you should take into consideration, give an example of considering any one Standard English Text Book. [12]

Q.2) What is C.C.M. of English Education ? Which points will you consider as a English Teacher while making C.C.M. Analysis ? Explain with an example. [12]

OR

Q.2) What is Structural Approach ? Explain its characteristics. How will you make use of it in your Classroom Teaching ? [12]

Q.3) Write answers of **any four** of the following : [16]

- (a) Qualities of Good English Teacher (any two)
 - (b) Explain Three Language (L-3) Formula.
 - (c) Write the features of Intensive and Extensive Listening.
 - (d) Explain Concept of Inductive and Deductive Method.
 - (e) How will you inculcate the Moral Value Gender Equality and Scientific Attitude ?
 - (f) Explain the importance of Language Laboratory in developing Language Skills.
-

हिन्दी शिक्षण

[कुल गुण : 40]

- प्र.1) आशय विश्लेषण का अर्थ, महत्त्व स्पष्ट कीजिये तथा किसी दो पाठों का आशय विश्लेषण कीजिये । [12]

अथवा

- प्र.1) आदर्श पाठ्यपुस्तक के निकष स्पष्ट करते हुए किसी एक कक्षा के पाठ्यपुस्तक का परीक्षण कीजिये । [12]
- प्र.2) भाषा का प्रयोजन बताते हुए भाषा के विविध रूप सोदाहरण स्पष्ट कीजिये । [12]

अथवा

- प्र.2) शिक्षा सहायक साधनों का महत्त्व बताते हुए शिक्षा सहायक साधनों के विविध प्रकार स्पष्ट कीजिये । [12]
- प्र.3) निम्नलिखित किन्हीं चार उप-प्रश्नों के उत्तर लिखिये : [16]

- (अ) निदानात्मक एवं उपचारात्मक अध्यापन का अर्थ स्पष्ट कीजिये ।
- (ब) हिन्दी विषय अध्यापक के लिये कौन-कौन से विशेष गुणों की आवश्यकता होती है ?
- (क) अभ्यासानुवर्ती कार्यक्रमों का महत्त्व बताते हुए 'सरस्वती-यात्रा' का महत्त्व स्पष्ट कीजिये ।
- (ड) किसी दो अध्यापन सूत्रों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिये ।
- (इ) संरचना के लाभ बताते हुए गद्य की संरचना स्पष्ट कीजिये ।
- (फ) आशययुक्त अध्यापन की संकल्पना एवं उद्देश्य स्पष्ट कीजिये ।

URDU EDUCATION

[Max. Marks : 40]

40 مارکس

۱۲

۱۔ مواد طریقہ تدریس کا تصور مندرجہ ذیل نکات کی مدد سے واضح کیجیے۔
(۱) معنی و تعریف (۲) تصور (۳) ضرورت (۴) اہمیت۔

OR

۱۔ 'معلم' اردو کی بنیادی خصوصیات لکھیے۔ ایک قابل معلم بننے کے لیے آپ کن اصولوں کو اپنائیں گے۔

۱۲

۲۔ 'اردو زبان سکھانے کے اغراض و مقاصد' لکھیے۔ 'اردو زبان کے فروغ کے لیے آپ کوئی ہم نصابی سرگرمیاں کرونگے۔

OR

۲۔ استقرائی و استخراجی طریقہ کیا ہیں ان دو طریقوں کی خصوصیات لکھیے۔ سیکنڈری درجے میں قواعد کی تدریس کرتے وقت ان دو طریقوں کا استعمال کیسے کرونگے مع مثال واضح کیجیے۔

۱۶

۳۔ درج ذیل میں سے کسی چار کے جواب ۱۳۰ تا ۱۵۰ الفاظ میں لکھیے۔

- (۱) مواد کے تجزیے کی اہمیت و ضرورت
- (۲) 'اردو کی تدریس میں سمعی و بصری وسائل' کی اہمیت
- (۳) تدارکی و اصلاحی تعلیم کی اہمیت و ضرورت
- (۴) 'اردو زبان کی ساخت'
- (۵) سیکنڈری مدارس میں اخلاقی اقدار کی تعلیم کی اہمیت و ضرورت
- (۶) 'اردو زبان کا تہذیبی و ثقافتی رول'

SANSKRIT EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q.1) What is Content-Cum-Methodology ? How do you underline the importance of Content-Cum-Methodology in Sanskrit Teaching ? [12]

OR

Q.1) What is Strucure ? Write down the features of Strucure of Sanskrit. [12]

Q.2) Which are the objectives of Sanskrit Teaching ? How do you complete the Pedagogical Analysis of Sanskrit ? [12]

OR

Q.2) Evaluate 8th STD Sanskrit Text Book as per the norms of ideal text book. [12]

Q.3) Write the answers of **any four** of the following : [16]

- Write done the importance of Content Analysis of Sanskrit Subject.
- How does Equality of Sexes reflect in 8th STD Text Book of Sanskrit ?
- Write down Utility of Story Telling in Sanskrit Teaching.
- Prepare two questions on Indians Common Cultural Heritage on the basis of 9th STD Sanskrit Text Book.
- How do you inculcate the value of National Integrity with the help of 10th STD Sanskrit Text Book ?
- Write down the Characteristics of Bhandarkar Method.

मराठी रूपांतर
संस्कृत शिक्षण

प्र.1) आशययुक्त अध्यापन म्हणजे काय ? संस्कृताध्यापनात आशययुक्त अध्यापनाचे महत्त्व तुम्ही कसे अधोरेखित करात ? [12]

किंवा

प्र.1) विषय संरचना म्हणजे काय ? संस्कृत विषय संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा. [12]

प्र.2) संस्कृताध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती ? संस्कृत विषयाचे अध्यापनशास्त्रीय विश्लेषण करताना तुम्ही कोणत्या पायऱ्यांचा (टप्प्याचा) अवलंब कराल ? [12]

किंवा

प्र.2) इ. ८वीचे संस्कृत पाठ्यपुस्तक आदर्श पाठ्यपुस्तकाच्या निकषानुसार आहे का ? मूल्यमापन करा. [12]

प्र.3) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [16]

(अ) संस्कृत विषयाच्या आशय विश्लेषणाचे महत्त्व लिहा.

(ब) इ. ८वीच्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकात स्त्री-पुरुष समानता या मूल्याचे प्रतिबिंबित कसे होते ?

(क) संस्कृताध्यापनात कथाकथनाची उपयुक्तता थोडक्यात लिहा.

(ड) भारताचा सामाजिक व सांस्कृतिक वारसा या गाभाघटकासंदर्भात इ. ९वीच्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकाधारे दोन प्रश्न तयार करा.

(इ) इ. १०वीच्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकाधारे राष्ट्रीय एकात्मतेचे मूल्य तुम्ही विद्यार्थ्यांमध्ये कसे रुजवाल ?

(फ) भांडारकर पद्धतीची वैशिष्ट्ये लिहा.

MATHEMATICS EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q.1) Explain with example, Inductive - Deductive Method of teaching Mathematics, with reference to following points : [12]

- (1) Principles
- (2) Steps
- (3) Teaching Aids
- (4) Teacher's Role

OR

Q.1) Write critical evaluation of any one Mathematics Text Book at Secondary Level with reference to following points : [12]

- (1) External Evaluation
- (2) Internal Evaluation

Q.2) "Teaching Aids are good friends of Mathematics Teacher." Explain with example the above statement with reference to following Teaching Aids : [12]

- (1) Models
- (2) Charts
- (3) Blackboard

OR

Q.2) Prepare a brief lesson plan for teaching any one unit of Mathematics content using Advance Organiser Model. Write merits of same model. [12]

Q.3) Answer the following : (Any Four) [16]

- (a) Write about Correlation of Mathematics with Science.
- (b) What are the characteristics of a good Mathematics Teacher ?
- (c) Write the difference between Diagnostic and Achievement Tests for Mathematics.
- (d) Explain Content-Cum-Methodology (CCM) Approach of teaching Mathematics.
- (e) Explain any four maxims of teaching with one example each.
- (f) Write Content Analysis for unit 'Quadrilateral' for 8th Standard.

मराठी रूपांतर
गणित शिक्षण

- प्र.1) गणित अध्यापनाची उद्गामी-अवगामी पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा : [12]
- (१) तत्त्वे
(२) पायऱ्या
(३) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

- प्र.1) माध्यमिक स्तरावरील कोणत्याही एका पाठ्यपुस्तकाचे चिकित्सक मूल्यमापन खालील मुद्यांच्या आधारे लिहा : [12]
- (१) बाह्य मूल्यमापन
(२) अंतर्गत मूल्यमापन

- प्र.2) “शैक्षणिक साधने गणित शिक्षकाचे चांगले मित्र असतात.” या विधानाच्या संदर्भात खालील शैक्षणिक साधनांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा : [12]
- (१) प्रतिकृती
(२) तक्ते
(३) फळा

किंवा

- प्र.2) अग्रत संघटक प्रतिमानाची उपयोग करून गणितामधील कोणताही एक पाठ्यांश शिकवण्यासाठी संक्षिप्त पाठ नियोजन तयार करा. वरील प्रतिमानाचे फायदे लिहा. [12]
- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]
- (अ) गणित विषयाच्या शास्त्राशी (विज्ञान) असलेल्या समवायाबद्दल लिहा.
(ब) चांगल्या गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये कोणती ?
(क) निदानात्मक चाचणी आणि प्राविण्य चाचणीतील फरक लिहा.
(ड) गणित अध्यापनातील आशययुक्त अध्यापन (CCM) दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
(इ) गणित अध्यापनाची कोणतीही चार सूत्रे प्रत्येकी एका उदाहरणासह स्पष्ट करा.
(फ) इयत्ता आठवीतील ‘चौकोन’ या घटकासाठी आशय पृथक्करण लिहा.

SCIENCE EDUCATION

[Max. Marks : 40]

- Q.1)** Explain Heuristic Method of Teaching Science with the help of following points with suitable example : [12]
- (1) Nature
 - (2) Role of Teacher
 - (3) Advantages
 - (4) Limitations

OR

- Q.1)** Explain with suitable example in Science, the steps of Inquiry Training Model. Write the benefits of Inquiry Training Model in Learning Process. [12]
- Q.2)** (A) Explain Concept of Remedial Teaching. How will you use Remedial Teaching in your Science Teaching illustrate with example ? [08]
- (B) Distinguish between Achievement Test and Diagnostic Test in Science. [04]

OR

- Q.2)** Write the criteria of Good Text Book. Evaluate any one Science Text Book of VIth to Xth Standard according to same criteria. [12]
- Q.3)** Answer **any four** of the following : [16]
- (a) Explain the Correlation between Science Subject and Mathematics Subject with example.
 - (b) How Science Club is useful for increasing students interest in Science ?
 - (c) Give two topics of Science suitable for Team Teaching and give reason behind them.
 - (d) Write importance of Science in daily life.
 - (e) Write the importance of Information Technology Approach in Science Teaching with example.
 - (f) Write the importance of System Analysis Approach in Science Teaching.

मराठी रूपांतर
विज्ञान शिक्षण

- प्र.1) विज्ञान अध्यापनाची स्वयंशोधन पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा : [12]
- (१) स्वरूप
 - (२) शिक्षकाची भूमिका
 - (३) फायदे
 - (४) मर्यादा

किंवा

- प्र.1) विज्ञानातील एका उदाहरणाने पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाचे अध्ययन प्रक्रियेतील फायदे लिहा. [12]
- प्र.2) (अ) 'उपचारात्मक अध्यापन' ही संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञानाच्या अध्यापनात उपचारात्मक अध्यापनाचा कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा. [08]
- (ब) विज्ञानाच्या प्राविण्य व नैदानिक चाचणीतील फरक स्पष्ट करा. [04]

किंवा

- प्र.2) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते ? या निकषांच्या आधारे इयत्ता ६वी ते १०वी पर्यंतच्या एका विज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा. [12]
- प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]
- (अ) विज्ञान विषय व गणित विषय यातील समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.
 - (ब) विद्यार्थ्यांची विज्ञानातील अभिरुची वाढविण्यासाठी विज्ञान मंडळाचा कसा उपयोग होईल ?
 - (क) सांघिक अध्यापनाद्वारे शिकविणे योग्य होईल असे विज्ञानातील कोणतेही दोन घटक सांगून त्यांची कारणमीमांसा द्या.
 - (ड) विज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व लिहा.
 - (इ) विज्ञान अध्यापनातील माहिती तंत्रज्ञान दृष्टिकोनाचे महत्त्व सोदाहरण लिहा.
 - (इ) विज्ञान अध्यापनात प्रणाली विश्लेषण दृष्टिकोनाचे महत्त्व सोदाहरण लिहा.

HISTORY EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q.1) What is Content-Cum-Methodology ? Explain the need of Content Analysis in History. What different things are to be kept in mind during the Process of Content Analysis of History ? Explain it with suitable examples. **[12]**

OR

Q.1) What are the various methods of teaching History ? What should be the role of teacher in the Discussion Method at Secondary Level ? **[12]**

Q.2) State meaning and nature of History and explain place of History in School Curriculum. **[12]**

OR

Q.2) What are the criteria of good text book of History ? Evaluate any text book from 5th to 10th Std. with the help of these criteria. **[12]**

Q.3) Answer **any four** of the following : **[16]**

- (a) How will you use maxim from concrete to abstract in teaching History ?
- (b) Illustrate how will you use remedial teaching in your History Teaching.
- (c) Explain need of Unit Planning.
- (d) Special Qualities for History Teacher.
- (e) Explain with proper examples Co-relation of Value Education with History.
- (f) Write with proper the importance of Teaching Aids in History Subject.

**मराठी रूपांतर
इतिहास शिक्षण**

प्र.1) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? इतिहास आशय विश्लेषणाची आवश्यकता सांगून इतिहासाचे आशय विश्लेषण करताना कोणकोणत्या गोष्टींचा विचार करावा लागतो ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.1) इतिहास अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगून माध्यमिक स्तरावर चर्चा पद्धतीत शिक्षकांची भूमिका काय असावी ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.2) इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप सांगून इतिहासाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते ? या निकषांच्या आधारे इयत्ता ५ ते १०वी पर्यंतच्या एका पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा. [12]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा : [16]

- (अ) इतिहास अध्यापनात 'मूर्ताकडून अमूर्ताकडे' या सूत्राचा कसा वापर कराल ?
- (ब) इतिहासाच्या अध्यापनात उपचारात्मक अध्यापनाचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण लिहा.
- (क) घटक नियोजनाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- (ड) इतिहास शिक्षकांचे विशेष गुण कोणते ?
- (इ) मूल्य शिक्षणाचा इतिहास या विषयाशी असलेला संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (फ) इतिहास विषयात शैक्षणिक साधनाचे महत्त्व सोदाहरण लिहा.

GEOGRAPHY EDUCATION

[Max. Marks : 40]

Q.1) How did various concepts of Geography changed over a period of time ? Explain the modern concept of Geography with the help of suitable examples and diagram. **[12]**

OR

Q.1) What is the meaning of Content-Cum-Methodology ? Why it is essential while teaching Geography ? How will you teach one unit of Geography for two levels, by using two different methods ? Explain with examples. **[12]**

Q.2) Explain various methods of Curriculum Construction of Geography. Explain with examples 'Concentric Method' and 'Regional Method' of Geography Curriculum Construction. **[12]**

OR

Q.2) What are the qualities and skills required for a Geography Teacher ? As a Geography Teacher which efforts you will take to develop the interest among your students for Geography Subject. **[12]**

Q.3) Answer in short : **(Any Four)** **[16]**

- (a) Which Learning Experiences will you give to teach the unit 'Human Occupation' ?
- (b) Explain the importance of Remedial Teaching.
- (c) Explain with examples any two maxims of teaching Geography.
- (d) Role of Audio-Visual Aids in effective teaching of Geography.
- (e) Describe the aspects of Internal Evaluation of a Good Geography Text Book with examples.
- (f) Explain the merits and demerits of Project Method.

मराठी रूपांतर

भूगोल शिक्षण

- प्र.1) प्राचीन काळापासून भूगोलाच्या विविध संकल्पनेत कसा बदल झाला ते सांगा. आधुनिक भूगोलाची संकल्पना आकृतीच्या सहाय्याने सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

- प्र.1) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? भूगोल विषयाच्या अध्यापनासाठी त्याची आवश्यकता का आहे ? भूगोल विषयाचा एक घटक दोन वेगळ्या स्तरावर दोन वेगळ्या पद्धतींनी तुम्ही कसा शिकवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

- प्र.2) भूगोल अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम रचनेची 'समकेंद्र पद्धती' आणि 'प्रादेशिक पद्धती'चे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा. [12]

किंवा

- प्र.2) भूगोल शिक्षकाला आवश्यक असणारी गुणवैशिष्ट्ये आणि कौशल्ये कोणती ? विद्यार्थ्यांमध्ये भूगोल विषयाची आवड विकसित करण्यासाठी एक शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ? [12]

- प्र.3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा : (कोणतेही चार) [16]

(अ) 'मानवी व्यवसाय' हा घटक शिकवितांना विद्यार्थ्यांना तुम्ही कोणत्या अध्ययन अनुभूती घ्याल ?

(ब) उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(क) भूगोल अध्यापनाची कोणतीही दोन सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.

(ड) भूगोल विषयाच्या परिणामकारक अध्यापनात दृक्-श्राव्य साधनांची भूमिका

(इ) चांगल्या भूगोल पाठ्यपुस्तकाच्या अंतर्गत समीक्षणाचे पैलू सोदाहरण स्पष्ट करा.

(फ) प्रकल्प पद्धतीचे गुण-दोष स्पष्ट करा.

ECONOMICS EDUCATION

[Max. Marks : 40]

- Q.1)** What are the various methods of teaching of Economics ? Explain 'Lecture Method' with the help of following points : **[12]**
- (1) Meaning and Nature
 - (2) Merits and Limitations
 - (3) Use of Lecture Method in teaching of Economics

OR

- Q.1)** What is Content-Cum-Methodology ? Write the need and importance of Content-Cum-Methodology. How will you use the concept Content-Cum-Methodology in teaching of Economics ? **[12]**

- Q.2)** What is Correlation ? Write importance and types of Correlation. Explain Correlation of Economics with History, Geography and Commerce. **[12]**

OR

- Q.2)** Write importance and types of Teaching Aid. Which teaching aids will you use while teaching Economics at 9th Std ? Explain with examples. **[12]**

- Q.3)** Attempt **any four** of the following : **[16]**

- (a) What is 'Dignity of Labour' ? Suggest any two activities for inculcation of the value 'Dignity of Labour' among the 9th Std. Students.
- (b) Explain the objectives of teaching Economics with suitable examples.
- (c) What is Structure of Economics ? Prepare a structure of any unit of Economics of 9th Std.
- (d) What is 'Question to Evaluate Content' ? Prepares such types of questions for the unit 'Family Budget'.
- (e) Explain any four special qualities of Economics Teacher.
- (f) Explain relation between Syllabus and Text Book of Economics.

**मराठी रूपांतर
अर्थशास्त्र शिक्षण**

प्र.1) अर्थशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या ? व्याख्यान पद्धतीचे खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्टीकरण करा : [12]

- (१) अर्थ व स्वरूप
- (२) फायदे व मर्यादा
- (३) अर्थशास्त्र अध्यापनातील व्याख्यान पद्धतीची उपयुक्तता

किंवा

प्र.1) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय ? आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची गरज व महत्त्व लिहा. अर्थशास्त्राच्या अध्यापनात आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा वापर कसा कराल ? [12]

प्र.2) समवाय म्हणजे काय ? समवायाचे महत्त्व व प्रकार लिहा. अर्थशास्त्राचा इतिहास, भूगोल आणि वाणिज्य या विषयांशी असणारा समवाय स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) शैक्षणिक साधनांचे महत्त्व व प्रकार लिहा. इयत्ता ९ वी ला अर्थशास्त्राचे अध्यापन करताना तुम्ही कोणकोणती शैक्षणिक साधने वापराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्न सोडवा : [16]

- (अ) श्रमप्रतिष्ठा म्हणजे काय ? इयत्ता ९ वीच्या विद्यार्थ्यांमध्ये श्रमप्रतिष्ठा हे मूल्य रुजविण्यासाठी दोन उपक्रम सूचवा.
- (ब) अर्थशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्टे योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- (क) अर्थशास्त्राची संरचना म्हणजे काय ? इयत्ता ९वीच्या अर्थशास्त्राच्या कोणत्याही एका घटकाची संरचना तयार करा.
- (ड) 'आशय तपासणारे प्रश्न' म्हणजे काय ? 'कुटुंबाचे अंदाजपत्रक' या घटकासाठी या प्रकारचे प्रश्न तयार करा.
- (इ) अर्थशास्त्र शिक्षकाचे कोणतेही चार विशेष गुण स्पष्ट करा.
- (फ) अर्थशास्त्राचा पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तक यातील संबंध स्पष्ट करा.

COMMERCE EDUCATION

[Max. Marks : 40]

- Q.1)** (A) Explain Concept of Correlation with the help of following points : [06]
- (1) Meaning
 - (2) Importance
 - (3) Types
- (B) How will you Correlate Commerce with following subjects ? [06]
- (1) Mathematics
 - (2) Geography
 - (3) Economics

OR

- Q.1)** (A) Explain the meaning and importance of Content-Cum-Methodology. [06]
- (B) Explain the steps of implementation of Content-Cum-Methodology in Commerce Teaching with suitable example. [06]
- Q.2)** What are the various methods of teaching Commerce ? Explain the 'Discussion Method' with its merits and demerits. How will you apply 'Discussion Method' in Commerce Teaching ? Explain with examples. [12]

OR

- Q.2)** Explain Concepts - 'Diagnostic Testing' and 'Remedial Teaching'. How will you use 'Remedial Teaching' in teaching of Commerce ? Explain with example. [12]
- Q.3)** Write **any four** of the following : [16]
- (a) Explain any four maxims of teaching used in Commerce Teaching.
 - (b) Explain four advantages of Content Analysis with examples.
 - (c) Explain the Concentric Method and Linear Method of Curriculum Construction with examples.
 - (d) How will you inculcate the value 'Modesty' through Commerce Teaching ? Explain with two examples.
 - (e) Explain the core element 'Protection of Environment' and prepare two questions for evaluating it.
 - (f) Explain the difference between Syllabus and Text Books.

मराठी रूपांतर
वाणिज्य शिक्षण

प्र.1) (अ) खालील मुद्यांच्या आधारे 'समवाय' ही संकल्पना स्पष्ट करा : [06]

(१) अर्थ

(२) महत्त्व

(३) प्रकार

(ब) वाणिज्याचा खालील विषयांशी समवाय तुम्ही कसा कराल ? [06]

(१) गणित

(२) भूगोल

(३) अर्थशास्त्र

किंवा

प्र.1) (अ) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा अर्थ आणि महत्त्व स्पष्ट करा. [06]

(ब) वाणिज्य अध्यापनात, आशययुक्त अध्यापन पद्धतीच्या कार्यवाहीचे टप्पे सुयोग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. [06]

प्र.2) वाणिज्य अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या ? 'चर्चा पद्धत' गुण व दोषांसह स्पष्ट करा. वाणिज्य अध्यापनात तुम्ही चर्चा पद्धत कशी वापराल ? उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [12]

किंवा

प्र.2) 'नैदानिक चाचणी' आणि 'उपचारात्मक अध्यापन' या संकल्पना स्पष्ट करा. वाणिज्य अध्यापनात 'उपचारात्मक अध्यापना'चा वापर तुम्ही कसा कराल ? उदाहरणासह स्पष्ट करा. [12]

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

[16]

- (अ) वाणिज्य अध्यापनात वापरली जाणारी कोणतीही चार अध्यापन सूत्रे स्पष्ट करा.
 - (ब) आशय विश्लेषणाचे चार फायदे सोदाहरण स्पष्ट करा.
 - (क) अभ्यासक्रम रचनेची 'समकेंद्री' व 'रेषीय' पद्धत सोदाहरण स्पष्ट करा.
 - (ड) वाणिज्य अध्यापनातून 'सौजन्यशीलता' हे मूल्य तुम्ही कसे रुजवाल ? दोन उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
 - (इ) 'पर्यावरण संरक्षण' हा गाभाघटक स्पष्ट करा व हा गाभाघटक तपासणारे दोन प्रश्न तयार करा.
 - (फ) पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक यातील फरक स्पष्ट करा.
-